

MAGYAR IZRAELITA.

Előfizetési feltételek:

Pesten házhozhordással, vidékre postai szétküldéssel.

Egész évre 6 frt. fél évre 3 frt.

Szerkesztői iroda:

Ujtér 2-dik szám, 2-ik emelet.

Kiadó hivatal:

Lipótvárosi templomtér 6 sz.

Megjelenik minden pénteken egy egész íven.

Hirdetményekért a 30 krnyi helyegdíjon felül egy fél hasábos petsor után 3 kr. számíttatik.

Teljesszámú példányokkal még szolgálhatunk.

Pest, márc. elején.

A legjelentéktelenebb hangot is, mely a magyar lapok hasábjában mellettünk nyilatkozik, szívesen regisztráljuk; annál nagyobb készséggel terjesztjük a zsidók emancipációjának kérdésében felmerülő nyilatkozatokat olvasó körünk elé, ha azok avatott kézzel, és a valódi felvilágosodottság nyelvén írvák. A „Magyar Sajtó“ egyik munkatársa utolsó levelének egyikében ügyünkről következőleg nyilatkozik:

„Volt az országgyűlés (az 1848-diki) végzéseiben egy sajnálatos hiány, melyen később maga segített volna, t. i. a mózes-hittek kihagyása az alkotmány sáncai közül. Ez nagy hiba volt, de most, midőn e tárgyban a megyék többségének nyilatkozatát hallottuk; mikor az 1861-ki országgyűlésen többen, s végre az oszlás pillanatában az összes országgyűlés szólt, bátrabban, mint valaha kimondhatjuk, hogy ez nem egyéb, mint időkérdés. Tehessük csak! hamar tulesünk rajta.

Én e tárgyban igen jó terrenumon állok, mert nemcsak az első egyike valék, ki a mózes-hittek teljes, föltétlen, minden megszorítások nélküli emancipációját ajánlottam, és sürgettem a „Magyar Sajtó“-ban, hanem egy jó barátom által — mikor még erre idő volt — buzgón s indokolva ajánlottam e kérdést Deák Ferenc nagy hazánkfíának. A felelet így hangzott: Deák Ferenc osztózik nézetcimbén, gondolkozni is fog a dologról, de alig hiszi, hogy e tárgyban jelenleg (akkor t. i.) valami érdemlegest tenni lehessen.

Egy másik barátom, kinek e tárgyban még az országgyűlés elején irtam, azt felelte: hogy a nemzet most állami jogai fölött vitatkozik, senki sem tudja, ki fog-e egészítettetni az országgyűlés, vagy időelőtt szétoszlalnak; ne tegyem föl tehát az annyira intelligens zsidóság értelmeshjeiről, hogy midőn az összes nagy haza jövője van kérdésben, ők saját vallási kérdésüket akarnak mindenek fölött s mindenek előtt tárgyalás alá vétetni: holott ez az első egyike leend, melyet az országgyűlésc, mihelyt együtt lesz, tehát képes törvényt alkotni, meg fog oldani. Hozzá tette levelében: hogy a 48-ki országgyűlés minden egyébre nézve a jogegyenlőséget kimondotta, s ha nem minden szabadelvű ohajtása ment teljesezésbe, nem nehéz kitalálnom a baj hol rejlik.

Mivel azonban e szerencsétlen elmulasztás folytonosan szemtünkre lobbantatik, s miután az „Augsburgi Allgemeine“, Frankfurter lap, a bécsi „Presse“ és „Oesterreichische Zeitung“ s egész serege a magyar-ellenes lapoknak, ezt évek óta csimpolyázza füleinkbe; szükséges, hogy e kérdésről egészen tisztán szóljunk; szükséges pedig annyival inkább, mivel már barátaink is felkezdik azt a lomtárból szedni, s minket a sorompók elé idézni.

Én tehát összhangzólag azzal, mit e tárgyban mindig mondtam, most is azt hiszem; hogy ha az országgyűlés első ülésében

egy olyan program nyilvánított volna, mint föloszlása napján, annak igen nagy hatása leende az európai közvéleményre; mely talán épen azért, mivel ősi alkotmányunkat nem ismeri, egy ily nyilatkozatnak nagyobb horderőt tulajdonított volna, mint a minővel bíranda.

Ezt őszintén kimondván, tiltakoznom kell azon oly sokszor hallott állítás ellen: hogy Deák Ferenc s az egész képviselő testület, a Mózes vallásuak egyenjoguságuk nyilváníását az országgyűlés végére hagyta.

Valamint az 1848-diki országgyűlés föl lőn oszlalva, ugy oszlott föl a 61-diki is: azzal a lényeges különbséggel: hogy miután 1861-ben az országgyűlés csak léteért s alakulhatási tehetőségeért küzdött. — Nem végeztetett be, hanem föloszlattatott. Ha tehát e pillanatban kimondta, mit akart volna tenni, ez igen természetes, és nem ellentünk, hanem mellettünk szól.

„Törvényre országgyűlés kell, nem Rumpf-parlament.“

A tisztelt levelező ezen nyilatkozatát néhány szóval akarjuk kísérni.

Mindenek előtt egy megjegyzést. Azon idő óta, midőn a közéletünket beborító jégrétegek a délről jövő lanygos szellők fuvallata alatt engedni kezdtek, az általánosan keletkezett tavaszi sürgés forgás közt a zsidók ügyéről sem felejtkeztek meg egészen. Dii majorum et minorum gentium hozzá szóltak a tárgyhoz, az egyik jupiteri méltósággal és azon öntudat biztosságával, hogy már maga fölszólalása a kérdéses ügynek nem keveset használ; a másik kevesebb aplommal s vagy több vagy kevesebb jóakarattal. — Ezen fölszólalások emancipációt vagy mindenféle előleges föltételek teljesítésétől tették függővé, s azt még azután is csak megnyirbálva s minden oldalról megcsönkítva terjesztették elénk, vagy egész egyszerűen oda nyilatkoztak, hogy jelszavuk e tárgyban: föltét és korlát nélküli egyenjogosítás. Ez utóbbiak száma fájdalom nem igen nagy, és ezért mi nem csekély megalégedéssel vesszük tudomásul azt, hogy levelező teljesen ignorálva az ellenünk felhozatni szokott álérveket, nyiltan elismeri, miszerént jog- vagyis inkább jogtalan állapotunk hiány az alkotmányban, hiba az ország törvényhozása részéről, és nem mint egyik másik hazai szabadelvű államférfiu (sit venia verbo!) túlbölcsen bizonyítgatni szereti, hiba a mi részünkről.

Megalégedésünkre válik tehát az, hogy levelező urral a liberalismus abc-jéről, az örök jog elévülhetlen kivánalmairól stb. nem kell vitatkoznunk, hanem mi az emancipációról.

patió elvét illeti, részünkről is megnyugvással fogadjuk el az általa kifejtett nézeteket. És ez valamint nekünk megelégedésünkre, ugy levelezőnek méltó dicséretére válik; mert csak az a ki tudja, mily nagy befolyással van ugy nemzetek, mint kormányok sorsára az európai közvélemény, s hogy az illiberalismusnak csak legcsekélyebb gyanuja is mily döntő hatást gyakorol e közvélemény alakulására; kinek alkalma és ideje volt, egy korlátolt és elavult világnézet dagályait elhagyva, az európai műveltség és az uralgó korszellem magaslataira fölemelkedni; ki tudja, hogy állam- vagy országkép belszerkezetében a legcsekélyebb keréknek téves alkalmazása, vagy a gombostűnyi szellentyű bedugulása mily káros befolyásu az egész gép működésére; kinek alkalma volt mind e tapasztalatokra szert tenni: csak az foglalhat el e kérdésben oly álláspontot, mely minden előítéletől, tévnézettől és a szűkkeblűség legcsekélyebb árnyától is ment, mely nem lehet más, mint föltét és korlát nélküli egyenjogúsítás.

S most magához a cikkhez még néhány igénytelen észrevételt.

A tisztelt levelező egy helyütt bevallja, hogy az 1848-ki országgyűlés hibázott, midőn az izraelitákat az alkotmány sáncain kívül hagyta, és ezen vallomását azon vigasszal kíséri, hogy most, midőn e tárgyban a megyék többségének nyilatkozatát hallottuk, az egész nem egyéb mint időkérdés; más helyütt egyik barátjának levelét említi, hogy nem kell az annyira intelligens zsidóság értelmesbjeiről föltenni, hogy saját vallási kérdésüket akarják mindenen előtt tárgyalás alá vétetni: holott tudhatják, hogy az az első egyike leend, melyet az országgyűlése mihelyt együtt lesz, meg fog oldani.

Csupán e két passusra fognak észrevételeink szorítkozni.

Hogy a magyar zsidók egyenjogósításának kérdése nem más, mint idő kérdése, azt mi is hiszszük és reméljük, — mellesleg legyen mondva — hogy ehez a reményhez nem is kell sok, mert előbb utóbb a tárgy, kell hogy eldöntessék, — hanem még erről a nem épen megnyugtató reményről sem mondhatjuk, hogy a megyék nyilatkozatának kifolyása legyen. Mi ugy tudjuk, hogy csak igen kevés megyei bizottmányba fogadtattak be zsidók is, és más alkalomról, melyben a megye véleményét a zsidó kérdésben kimutathatta volna, semmit sem tudunk. Nem hiszszük, hogy a t. levelező a megyék nyilatkozata alatt a követválasztások alkalmakor hallott beszédeket érti; ezek csak egyéni véleménynyilvánítások voltak és a megyének hozzájuk semmi köze. És a mi azokat a politikai hitvallásokat illeti, igaz, hogy gyakorta hallottuk a „jog-egyenlőség“ az „emancipatió“ szót, csak fontoljuk meg, hogy mily tág értelmű, mily relativ fogalmu ez a szó. Kérdezzétek a törvényhozót, ki nem akarja általánosan kimondani az elvet, hogy a jogok élvezete független a vallástól, hanem ujra „zsidó törvényt“ akar hozni; kérdezzétek a másikat, ki mindenféle honosulási sallangokkal akarja ellátni a törvényt: hogy vajon nem az eman-

cipatió mellett van-e, meglátjátok mily méltóságos büszkeséggel fog visszautasítani minden kételyt, mely szabadelvűségének kristálytisza tükrét lehelletével csak érinteni is meri? Visszatérve a megyékhez ki kell nyilatkoztatnunk, hogy a tisztelt levelező véleménye ezekről még a tények által korán sincs okadatolva. Mi ugy tudjuk, hogy a megyék a legtermészetesebb alkalmat e tárgybani nézetük nyilvánítására, föl nem használták. És miről tanuskodik ez?

A mi a második passust illeti, hogy mi tudhattuk, miszerént ügyünk eldöntése az első egyike leend, ha az országgyűlés együtt lesz: erre legnagyobb sajnálatunkra szintén ki kell nyilatkoztatnunk, hogy a mult két év egész történetében hiába keressük a jelenségeket, melyek a magyarhoni izraelitákban e tudatot fölébreszthették volna. A nyilvánosság közlegei bár hozzá szóllak a tárgyhoz, de nem oly módon, hogy kiviláglott volna belőlük a vágy, e kérdésen minél előbb tulesni. A megyék magoktartásáról már szóltunk. Az országgyűlési bizottmány határozati javaslata még kevésbé volt alkalmas ilyféle sanguinikus remények ébresztésére. És a mi a sajtót illeti, minden tiszteletünk mellett az ujkor liberalis eszméinek uttörői és terjesztői irányában, azon nyilatkozatra kényszerülünk, hogy bizony ez is sok kívánni valót hagyott hátra.

Megtettük észrevételeinket, nem marad egyéb hátra, mint örömünket nyilvánítani azon, hogy a tisztelt levelezőnek alkalma nyilt, e kérdésben a jog mellett újból lándzsát törni.

Bródy Zsigmond.

A zsidó-eskü.

Hogy magyar hazánkban a reánk mózesvallásuakra szabott sajtósági törvényszékelőtti esküformának kutforrását, törvényes szempontból puhatoljam, csekély jogtudományomnál fogva célom nem lehet, — de miután nem képzelhetünk oly törvényt, főkép ha alkotmányos törvényhozásnak kifolyása az, mely a józan okossággal merő ellentétben állana, de még azon körülménynél fogva is, miszerént tapasztaljuk, hogy valamint 1850 előtt ugy jelenleg is hazánkban nem minden megyéjében ugyanaz az esküforma vétetik alkalmazásba, s midőn az egyik hatóságnál a bíró esketi a zsidót, egy második azt a rabbi által találja szükségesnek eszközölni, egy harmadik pedig még az eskütétel helyiségében is válogat, és mint-ha a bíró önnézetétől függne azt tetszése szerént kicifrázni, az egyik átkokat szur közé, mi a csak valamennyire qualificált zsidó becsületézését sértőleg bántja, egy másik héber szavakat szór közé, mi igen természetes hogy miután az azt dictáló bíró a zsidó jargon szerint kijteni nem tudja, gyakran a hallgatót, de néha az esküvőt magát is, a tárgy legnagyobb komolyságának dacára nevetésre fakasztja, mi egyenesen oda mutat, hogy nem törvényen, hanem inkább ferdén magyarázott valamely mózesi törvény, vagy Thalmud cikken alapulhat; annál fogva szabadjon e tárgyat mózesvallási szempontból megvitatni.

Köztudomásu dolog az, hogy Mózes könyveinek törvényi része, a törvényt szabályozó részszel egyaránt szentségben áll a mózesvallásu előtt, s minden abban előforduló ige előtt szent parancsolat, vizsgáljuk tehát azt végig, s nézzük, hol, s mi alakban találkozunk abban esküvel?

(הביטו אל צור הצנחה) Ábrám ősatyánk, az egy élő Isten első megismerője, Szedom királyához, midőn általa a hadban visszafoglalt vagyonával kínáltatott, e képen szól: „Felemeltem kezemet az Urhoz, eget és földet teremtő felséges Istenhez, ha egy fonalszál“ (sat.¹⁾) s azt a Thalmud elegendőnek találta szent esküül elfogadni. Továbbá midőn Abimelech által esküre szólított fel az iránt, hogy utódai iránt kegyességgel viseltessek, „Monda Ábrám én esküszöm“²⁾ s végre, midőn szolgáját, fia Izsák számára választandó nő kiszemelése végett küldé, őt megesketvén e képen szóla: „Megesketlek az Urra, ég és föld Istenére, hogy“ (sat.³⁾) Ugyancsak Jákob Lábánnal frigyét kötven „Esküdt Jákob, atyja Izsáktól tisztelt Istenre“⁴⁾ és midőn fiát Józsefet Kanaán földjén leendő eltemetésére kéré fel, esküre szólítá, mondván: „Esküdjél meg nekem, és megesküvék nekie.“⁵⁾ Ilyformán esketé József is fivéreit, tetemeinek Kanaán földjébei átvitelére.⁶⁾ Ennyi a genealogiai részből, s vajon kerestetett e zsinagóga, vagy egyéb válogatott hely az eskü letételére, és papnak kellett e lennie az esketőnek, s nem volt-e elegendő azon egyszerű szó „Esküszöm“?

Térjünk már most Móz. könyveinek törvényt szabályozó részére, s mit találunk ottan? A tiz parancsolat második, ha hiven fordítjuk, így szól: „Ne hozd fel Urad, Istened nevét hiábavalóságra“; ezen parancs a Thalmud s követői szerént, nem csupán a hamis esküt, a mennyiben az más helyen világosan ezen szavakban: „S ne esküdjetek nevemre hamisan“⁷⁾ tiltatik, hanem, a kikerülhető igaz esküt is tilalmazza.⁸⁾ E parancs megkértszerezetéséből pedig a Thalmud azt következteti, hogy nem tesz különbséget, ha akár az Ur nevére, akár bár mi az esküvőtől értett nyelven Istenséget kifejező szót használ —, s arra esküszik.⁹⁾ Ugyan e számtalanszor s többféle alakban előforduló esküvés és esketésből, a Thalmud azt következteti s törvényül szabja meg, hogy az esküvő bár mi módon fejezze ki az esküszót, és ha nem mondja is maga „esküszöm“, hanem ha az eskető azon szavára „esketlek arra vagy erre“ azt mondja „Amen“, ez elegendően kötelező.¹⁰⁾

Mennyire tartatott tiszteletben az eskü még ott is, hol záradéknak (Klausel) lett volna is helye, Mózes után a következőkből látható: a Jerichót kikémlélők történetéből Rachab irányában, Jehosuának történetéből az ármanyos Gibaon lakosai irányában, Dávid történetéből Jehonatan utódai és Simai, Gera fia irányában; — még számtalan ilyféle próbát idézhetnék, melylyel azonban az olvasót untatni nem akarom, — hanem a nagy Maimonidesnek e tárgyra vonatkozó döntő szavait, még-

sem hagyhatom idézetlenül, ki az eskütörvény második szakaszában így szól: „A hamis esküben nem tesz különbséget, ha akár saját szavaival mondta ki az esküt, akár pedig más által mondatott előtte, még ha a balványtisztelő, vagy kisdéd gyermek lenne is, s ő arra ament, vagy akár más, helyeslést jelntő szót mondott, — ha akár az egy Isten nevét, vagy bár miféle isteni tulajdonságot jelentő szót használt hozzá, mind egyenlő súlylyal bir.“ —

S noha a Thalmud és követői, az eskü letétele előtt következő figyelmeztetést tartanak szükségesnek: „Mondják neki, tudd meg azt, hogy az egész világ megrendült azon percben midőn Sinai hegyén az esküparancs adott;“¹¹⁾ tudd meg azt, hogy minden bünt a megtérőnek az Isten megbocsájt, a hamis esküt pedig soha;¹²⁾ tudd meg azt, hogy minden bünért csak a bünös maga lakol, a hamis esküért pedig lakolni kell még a rokonságnak is;¹³⁾ s végre tudd meg azt, hogy nem eskettetel saját gondolatod, hanem esketőd, vagy a bíróság gondolatai szerént;¹⁴⁾ — de mind ezek a figyelmeztetések koránsem tartoznak az esküformához, s csupán csak azon esetben használandók, ha a bíró oly féle nevetlen egyént esketne fel, ki az eskünek jelentőségét fel nem fogja, de ha a gulyást vagy csikóst, ha nem zsidó. minden figyelmeztetés nélkül hagyják, és csak azért mert zsidó, ki ha nem tud is egyebet, legalább saját vallásából tanult valamit, ceremoniákkal akarnák esketni, becsületérszése bizonyára sértve van. — Igen elegendő a mózesvallásnak, ha azt mondja: „Esküszöm az egy Istenre, hogy az általam mondott vagy mondandó való igaz“, s azonfelül minden szó felesleges, sőt a zsidó theologiai szempontból ítélve ártalmas, a mennyiben minden az Istenséget jelölő melléknevet lehetőleg kerülnie kell, mert minden melléknev tulajdonságot jelent, minden tulajdonság egy más azzal ellenkező tulajdonságot szükségképen kirekeszt, és minden tulajdonságnak korlátja van, mi pedig az isteni fogalom alatt az egyetlen egy, korlátlan s végtelen tökéletességet értjük.

S habár imáinkban igen gyakran használjuk ugyan az eféle tulajdonságot jelentő neveket Isten neve helyett, ezt csupán csakis imáinkban jelképileg, szükségünkhöz képest használhatjuk, mint p. o. ha hadba készülünk, a hatalmas mindenek felett győző Istent hívjuk fel segítségünkre, stb. eféle, — de ott, hol tisztán az Istenség fogalmáról van szó, ott minél egyszerűbb legyen az, mert valóságát csak közelítőleg is, inkább nemlegességgel, mint igenlegességgel fejthetjük ki. עו זאה משבח ליה וכו.

Ezen vázlat után, igen ajánlhatom a tisztelt bírói hatóságoknak az e pár szóból álló esküformát, és a ki oly romlott lelkü, hogy ez rája hatást nem tesz, annak már nem használ, ha a poklot minden ördögével oda festjük is neki.

Friedlieber Albert.

11) Ennek értelme az, hogy miután a világot törvény nélkül, a törvény gyakorlati érvényét eskü léte nélkül nem képzelhetjük, a világ rendjét veszély fenyegetné az eskü tiszteletben tartása nélkül.

12) Mert ez nem csupán Isten elleni véték, hanem az emberiség megkárosításával jár.

13) A mennyiben rá befolyással bíró rokonai, e szörnyű büntől vissza tarthatták volna.

14) Nehogy azon balvéleményben legyen, mint ha utógondolat által e bün alól kicsuszihatnék.

1) Móz. 1. 14. 22.

2) Móz. 1. 21. 23.

3) Móz. 1. 24. 3.

4) Móz. 1. 31. 53.

5) Móz. 1. 47. 31.

6) Móz. 1. 50. 25.

7) Móz. 3. 19. 12.

8) Thalmud Sebuoth. lap 29. Alphas és Rab. Asar, ha esküszik kettőre, hogy valóban kettő, vétett ezen parancs ellen.

9) Thal. Sebuoth lap 35.

10) Thalmud Sebuoth lap 31. Sotha, Nedorim és követői.

Tanítóinkról, tanítóinkhoz.

Várákozám, de nem szólának. Szólok tehát én az én részemről, megmondom én is véleményemet. Jób, 32. 16, 17.

A „Magyar Izraelita“ f. é. első számában Tencer tanár ur elsorolja a pesti „Izraelita-Magyar-Egylet“-nek a magyar nyelv terjesztése körüli tevékenységét és ebbeli üdvös hatását; és azon való sajnálkozással végzi cikkét, hogy azon egyének, kiket a magyar nyelv terjesztése leginkább illetve, t. i. tanítóink, legkevesebbet foglalkoznak vele. Orvosnövendékek, joghallgatók előadásokat tartanak az Izraelita-Magyar-Egylet körében; de mi tanítók tétlenek vagyunk. Ez T. urnak vádja ellenünk. És valóban nem cáfolhatjuk meg ellenbizonyítékokkal. Sajnálkozással kell megvallanunk, hogy T. urnak ezen állítása nem alaptalan. Nem akarok én mint vádló tisztelt ügytársaim ellen föllépni; csak erre vonatkozó véleményemet akarom elmondani, mint cikkem mottója jelenti.

Az elmúlt évtized rendszerének uralkodása alatt tanítóink az illető szaklapokban felszólaltak a tan- és iskolaügy mellett; véleményeiket és ezen téren tett tapasztalás által szerzett nézeteiket nyilvánították. Olvastunk tanítói tanácskozmányokról, olvasókönyveink javításáról, iskoláink célszerű bel- és külszervezéséről stb.

Es mióta autonomiánk van — elhallgattak, megnémultak. Mert nem szabad elfelejtenünk, hogy az autonomia által tanítóink állapota csökkent, állásuk hanyatlott; minthogy némely község az autonómiát félre értette és tanítóival kénye kedve szerént bánt, mit sok fölslatott községi iskola tetteleg bizonyít.*) És minthogy ezen tévfogalom követőkre talált, bizonyosan ez az oka, t. i. a félreismertetéstől félelem, hogy a tanítók nagyobb része visszahúzódik és a sorsra vagy a véletlenségre bizza igaz ügyét.

Igen, ügyünket arra kell biznunk; de iskolaügyünket arra biznunk nem szabad. Igaz, nem csak elismeréssel ritkán találkozunk, sőt többnyire rosz néven is veszik, de mindemellett tétlenek ne legyünk; mert „még jóni kell, még jóni fog egy jobb kor“ reánk tanítókra is. Ne nézzük keresztbe tett kezekkel e nagy világtenger hullámainak csapdosását. Szem előtt kell tartanunk bölcseink ama mondatát: „Ha magam tétlen vagyok, ki fog valamit értem tenni?“ Iskolaügyünkben pedig épen most sok a teendő. Legelőször is főteendőnknek tartom célszerű és izraelita szellemű magyar olvasókönyvet szerezni. Mostani magyar olvasókönyveink több tekintetben nem felelnek meg kitűzött céluknak, de még kevésbé vannak izraelita szellemben írva. Ezek mindnyájan fordítások, a katolikus hitfelekezetüektől átvett munkálatok, és izraelita iskolában nem alkalmazhatók. Más válásu szerzők munkáira kell-e szorítkoznunk? vagy a magyarhoni izraelita tanítók nem volnának képesek egy föladatának megfelelő olvasókönyvet szerkeszteni? Az

*) Hogy ez az autonómiának nem szükségképi következménye, példa rá a pesti hitközség, mely épen első autonom közgyűlésében emelte föl tanítóinak fizetését.

Fmt.

hihetetlen; és bizony, igen nagy szégyent hozna az egész magyar zsidóságra, de tanítóira még nagyobb. S habár az átvett munkák sem megvetendők; de csak olyanokat használjunk, melyeket szent vallásunk szelleme leng át. Annál inkább égető szükség ez, minthogy 5 év óta, az az mióta a 2-ik nyelvgyakorló- és olvasókönyv keresztény iskolák számára kiadatott, mi izraeliták nem tettünk e részben semmit, hogy azt izraelita tanodák használatára alkalmaztuk volna; és még máig sincsen 3-dik és 4-dik osztályaink számára alkalmas olvasókönyvünk, ha csak az említett, az illető olvasmányok kihagyásával, vagy valami protestáns könyvet nem használunk. Katolikus hitsorsosink megelőztek e téren; ők már munkálkodnak olvasókönyveik átdolgozásán, a mint a „Tanodai Lapok“-ban olvasám; és nekünk izraelitáknak talán parancsolni kellene, unszolni kellene bennünket? Lássunk a dologhoz, és pedig minél előbb, mert „ha most nem, tehát mikor“? Bátorkodom ezennel t. pályatársaimat fölszólítani, tanácskozzunk az illető igazgató urakkal; nyilvánítsuk tanácskozásaink eredményeit a szaklapokban, és működjünk egyre, hogy már a jövő iskolai év beálltával iskoláinkban izraelita magyar olvasókönyveket használhassunk. Hisz magyar izraeliták akarunk lenni, eunélfogva törekedjünk azokká lenni. Föl tehát érdemes tanító társaim! bizonyítsuk be tényleg, hogy nem vagyunk tétlenek, és hogy hivatásunknak teljesen megfelelhettünk. Ugyszintén tartassanak hónaponként, évnegyedenként tanítói tanácskozmányok, melyekben iskolaügyünk tárgyalassék, a szükséges javítások terveztesse; szintugy ismertessük meg ezekben a nagyobb haladás netaláni akadályait. A „Tanodai Lapok“-ban minden héten olvashatni tanítói tanácskozmányokról, és ezeknek eredményeiről; de izraelita lapban, egyben sem!

Még egy fontos tárgyat akarok itt megpendíteni, t. i. a tanítói nyugdíj-intézetet. Ennek az intézetnek terve 3 vagy 4 év előtt vétetett tárgyalás alá, és örömmel olvashatta minden tanító, hogy ezen intézet végleges életbe léptetéséhez közeleg, és a mint későbbben egy előkelő egyéntől hallám, egy bizottmány a nyugdíj-intézet alapszabályainak kidolgozásával meg is bizottt volna. De a tanítói nyugdíj-intézet eszméje azóta — elszenderült. Egy jeles író mondja, a ki a jövővel foglalkozik, és e felett a jelenről megfejtkezik, sohasem ér célt; mi pedig a jellel, az az politikával foglalkozunk, és e felett jövőnkéről fejtkezőnk meg. Minden kar tagjainak jövőjéről gondoskodik, mint ezt naponként a közlönyökben olvashatjuk; és mi tanítók, kikre nézve a nyugdíj-intézet oly égető szükség, megfejtkezőnk magunkról. „Vesd kenyeredet a víz mellé; mert sok nap mulva megtalálod azt“ (Préd. 11, 1.), mond a világ bölcse, és ez a tanítónak is teljes mértékben javasolható. Ne hagyjuk félbe tehát azt, a mit egyszer elkezdttünk; hanem folytassuk inkább. Reményilem, hogy felszólalásom visszhangra találand, és alkalmasint t. szerkesztő ur sem találja felszólításomat helytelennek!**)

Klein Salamon,
tanító Veszprémben.

**) Sőt nagyon helyesnek, és fontosnak.

TÁRCA.

Adatok a magyarhoni izraeliták történetéhez.

(Folytatás.)

Az egyház befolyásából magyarázható meg Kálmán¹⁾ azon törvénye is, mely a zsidókat a keresztény szolgák vételétől, birtokától és tartásától eltiltja.

„Kálmán, Isten kegyelméből a magyarok királya, e törvényt adta a zsidóknak, kik az ő országában tartózkodnak: Ezentúl semmi zsidó ne merészeljen bármi nyelvű vagy nemzeti keresztény szolgát venni, vagy eladni, vagy szolgálatában tartani; s ki e végzést átlalhágyja, az a nála találtatott keresztény szolgának kárát vallja. Ha keresztény zsidónak, vagy zsidó kereszténynek két vagy három pensa értékét kölcsönadni akarja, vegyen kezességet a kölcsönadó a kölcsönvevőtől, s keresztény és zsidó tanuk vétessenek föl biznyságul, hogy ha netalán az egyik eltagadná, mit a másiktól kölcsönvett, a kezesség és mindkettejük tanui által megbizonyíttassék. Ha pedig három pensánál többet ad egyik kölcsön s másiknak, kezességről és tanukról gondoskodjanak, mint mondatott, és a pénz mennyiségét és a tanuk neveit irassák papirostra s pecsételtessék mindkettejük tudniillik a kölcsönvevő és a kölcsönadó pecsétjével, hogy ha valamikor egyik a másikat erőszakolni akarná, mindkettejük írása és pecsétje által biznysíttassék a valóság. Ha a zsidó kereszténytől vagy a keresztény zsidótól valamit venni akar, alkalmas keresztény és zsidó tanuk előtt vegye az eladó portékát, s irassa papirostra ezen portékát és a tanuk neveit, és e papirost mindkettejük pecsétjével, az eladóéval tudniillik és a vevőével, magánál őrizze, hogy általa, ha lopás bűnéről vádoltatnók valaha a vevésben, urát az orzott portékának, melyre nála ráismertek, és az előbb nevezett tanukat előállíthassa és megmenekülhessen. Ha pedig az orzott és felismert portéka urát nem tudná előállítani, a pecsétes papirost azonban felmutathatná, kitisztítván magát a bennirt tanuk esküje által, megszabadul. Ha a kereszténynek nincsenek tanui, és a zsidó alkalmasokat állít elő, s esküjük által a zsidók törvénye szerint megtisztul, akkor fizesse díjúl (a keresztény) az orzott portéka négyszeres értékét. És ha (a vevő) sem a ráismert portéka urát nem fogja találni, sem a pecsétes papirost nem fogja előmutatni, a hazai divathoz képest ítéltsék meg, s fizesse tizenkétszeres értékét az orzott portékának.“

Eddig a törvény. Közöltük azt egész terjedelmében, mert azon körülmény, hogy a kölcsön s az adásvevés jogi természetének megállapítása, keresztény és zsidó között alakult viszony képeben formuláztatik, arra mutat, hogy a kereskedelem nagyrészt zsidók kezében volt, kiknek száma kivált a prágai zsidóságon a keresztiesek által elkövetett kegyetlenségek következtében, melyek Cs ehországból sereges kiköltözéseket vontak magok után, nálunk mód felett növekedett.²⁾

A törvénynek első részét a szokás s a törvényszéki gyakorlat annyiban s oly módon szentesíté, hogy a zsidónál talált szolga szabad lábra állíttatott, a vételár pedig az eladótól elvételvé a püspöki jövedelem egy részét képezte. E törvénynek, melyet Kálmán annyiban enyhített, hogy időt tűzött ki, mely alatt a zsidó szolgabirtokosok keresztény szolgáikat eladhatták, s az érték kapott összeget megtarthatták³⁾, — mint másutt, ugy Magyaror-

szágban is azon következménye volt, hogy a zsidók a földműveléstől elvonattak. Hogy pedig az időben a zsidók földműveléssel, foglalkoztak, azt már a törvény azon határozata is bizonyítja, melynek erejénél fogva a földművelést pogány szolgák által kellett eszközölniök.⁴⁾ Miután a pogányság a tizenegyedik század vége felé Magyarhomból eltűnt, s ennél fogva nem lehetett többé pogány szolgákkal dolgoztatni, kényszerülve voltak az ezen időbeli földbirtokosok, midőn a gazdaságot jobbágyok kezelték, a földművelésről lemondani.

Az egyház befolyása Sz. László ama törvényében is nyilvánul⁵⁾ mely a zsidó férfiak és keresztény nők közötti házasságot eltiltja. Hogy hason tilalmakat korábbi századokban másutt is állítottak fel egyházi zsinatok, eléggé ismeretes: tudva levő dolog az is, hogy mily bajjal törhettek utat e tilalmak, s mily nehezen juthattak érvényre. Mert dacára annak, hogy már a római törvényhozás is eltiltotta a zsidók és keresztények közötti házasságot, ily házasságok több évszázadon keresztül mégis kötöttek.

A Childebert alatt tartott második orleansi zsinat (536) eltiltotta e házasságokat és a harmadik (540) ismétli e határozatot szigoru büntetések megállapítása mellett. Clermontban ez időben az ilyenmü vegyes házasságok a kiközösítés büntetésével fenyegettek és a spanyol clerus a toledói zsinaton magáévá tette e határozatot. E tekintetben némileg még enyhének kell látszania azon körülménynek, hogy e korban meg volt engedve a magyarhoni zsidóknak vallásrokon hölgyeik nőül vevése. Azizmaeliták nem örvendhettek hason kedvezménynek, mert hatalmuk és befolyásuk féltékeny szemmel nézetvén, leányaikat keresztényekhez kellett nőül adniok.

(Folytatjuk.)

Rosenberg Izidor.

Lessing és Herder.

(Reminiscentia.)

I.

Az emberiség dicséretére kell bevallani, hogy minden korban voltak férfiak, kik tulemelkedve minden sötét előítéleten, óriási léptekkel megelőzték századukat; férfiak, kik viruló oázsként tűnnek fel a pusztá sivatagon.

Ily oázsként tűn fel legrégibb időkben Mózes, az egész emberiség jötevője; az ókor későbbi napjaiban Sokrates; a középkor fanatikus éveiben ama hires felvilágosodott Urgel Felix barát, kiröl Ápobard püspök azt beszéli, hogy már akkor nem hitte az ördögök és boszorkányok létét, hogy már akkor (s ez nagy szó!) merészelt a zsidógyűlölők számtalan hada ellen hatalmas szavakban kikelni.

Ily férfiak a gondolkozó ember előtt inkább érdemlik a „nagy“ dicső melléknevét, mint egy macedoniai Sándor, vagy egy XIV-dik Lajos; mert ezek nagysága leginkább abban állt, hogy jól értették hideg vassal a népeket leigázni, — a mazoké pedig, az ész éltető fegyverével kortársaikat a szellemi sötétség igája alól felmenteni.

¹⁾ Decr. Col. lib. I. c. 74. Szalay Magy. tört. 1. kiad. I. 228.

²⁾ I. Szalay id. h.

³⁾ Decr. Col. I. I, c. 74.

⁴⁾ Agriculturam autem, si quis eorum habeat, paganis hanc mancipiis exerceat.) Decr. Col. I. I. c. 75.

⁵⁾ Decr. S. Ladisl. lib. I. c. 10.

Ujabb időkben a német nemzetnek jutott a dicsőség két ily századukon tulemelkedő, nagy férfival birni.

E két férfi, Lessing és Herder volt.

Nem lehet szándékunkban e helyen arról beszélni, e két férfi mi volt, mi még most is, és mi lesz örökké a német népnek; ezt a német tudósok egész kötetekben nagy szakismerettel eléggé kimutatták: mi itt a tisztelt olvasót csak azon szellemi művekkel akarjuk tüzetesebben megismertetni, melyek bennünket mint zsidókat különösen érdekelhetnek, mert általuk készítettet elő a mostani szerencsésebb időszak, melyben a nagy német nép alig ismeri már, mi az türelmellenség vagy gyűlölet a zsidók ellen*.)

Máskép volt ez még Lessing és Herder koráig; akkor egyik város a másikkal vetélkedett hitfelekezetünk iránti ellen-szenv és megvetésben. Hitsorsosink akkori sajnálatra méltó állapotát, Bürne irta le később éles gúnnyal: „A zsidók — ugy-mond — a kormányok leggyöngédebb pártfogásának örvendhet-tek; vasárnap nem volt nekik megengedve utcájokat elhagyni, hogy részegektől meg ne veressenek. Huszonötödik évük előtt nem házasodhattak meg, hogy gyermekeik erősek és egészsége-sek legyenek. Ünnepeken csak hat óraker este mehettek ki a városból, hogy a nap hősege ne ártson nekik. A városok mel-lett fekvő sétányoktól eltiltattak, hanem a távol mezőkre kény-szerítették gyalogolui, hogy érdek költessék bennök a gazdászati iránt. Ha zsidó ment az utcán és keresztény rákiáltott: „Köszönts zsidó!“ kalapját le kellett emelnie, s ezen udvariasság által a két vallásfelekezet egymás iránti szeretetét akarák megerősíteni. Némely utcába nem is volt szabad lépniök, alkalmasint, mert rossz kövezet volt ott, hogy lábaikat ki ne törjék.“ . .

Nem csoda tehát, hogy e sajnos helyzetben levő nép, magá-ra vonta Lessing figyelmét; ő egyáltalában az igazságnak volt zászlóvivője, valamint a tette és álarcájának lerántója; nemes szive felháborodott azon gondolatra, hogy e nép, melyből a mint mondá, a „legnagyobb királyok és legihlettebb látnokok eredtek“, így tespedjen a megvetés elviselhetlen átka alatt.

Megragadá tehát tollát és szellemének hatalmas fegyverével kezdé a német nemzet felvilágosítását.

Közre bocsájtotta „a zsidók“ című vigjátékát, melyben megmutatni iparkodott, hogy a körülményekhez képest a zsidók közt is lehet nemes, feláldozó és minden jóra hajlékony jellem, — a miben akkorában nagyon is kételkedtek.

E vigjáték megjelenése roppant sensatiót okozott a barátok és papok nagy seregében. Nem mondtak kevesebbet mint azt, hogy Lessing e vigjátéka által hamis portékával csalta meg az emberiséget. Minden színmű lényege — ezt mondák — abban áll, hogy jellemei a mindennapi életből merítenek: a zsidók mindennapi életében pedig nem találkozunk, nem találkozhatik ily Lessingtől festett nemes jellem. Lessing nem hagyta abban ez oktan megáradást; feleletül barátja Mendelssohnna k*) e színművet illetőleg Gumperzhez intézett, de Lessing kezébe került levelét közli. E levél így szól:

„Uram! . . . Mit gondol, micsoda kifogásuk van a bírálóknak Lessing „a zsidók“ című vigjátéka ellen? A főjellem — így fejezik ki magokat — tulságos nemes és nagylelkű; azon öröm, melyet ily jellem szépségénél érezünk, megszakasztatik annak valótlansága által, s lelkünkben nem marad egyéb hátra a vágytól, vajha léteznék. E szavak szégyenpírral áraszták el arcomat; nem vagyok képes eléggé kifejezni, mit éreztem olvasásuk alkalmával. Mily lealázás, mily tulzott megvetés elnyomott népünk irányában! A keresztény plebs régtől fogva az emberiség fekélyének, a társaság söpredékének tart bennünket, de tu-

*) Dehogy nem ismeri!

Fmt.

***) Mendelssohn levelet Gumperz berlini orvoshoz és meg hitt barátjához irta.

dós emberektől igazságosabb ítéletet vártam; mennyire csalódtam azonban!

Mily lelkiismerettel tagadhat meg valaki, a kinek csak kis fogalma van arról, hogy mi az becsületérzés, egy egész néptől egyetlen egy kitünő jellem valódiságát? Ha igaz kegyetlen ítélete, — szégyen az emberiségre! Ha nem, — szégyen fejére!

Folytassák tovább is az elnyomás munkáját; hagyjanak ezentul is szabad és szerencsés polgárok között korlátokban élni; sőt tegyenek ki ezentul is a világ gunyjának és megvetésének: csak az erényt, a szerencsétlen lélek az egyedüli vigaszát, az elbagyottnak ez egyetlen menhelyét, azt ne tagadják úgy egészen meg tőlünk.

Általában azt állíthatom, hogy bizonyos erények otthonosab-bak a zsidóknál, mint bármely kereszténynél. Csak fontoljuk meg, mily nagy borzadályal fordulnak el a gyilkolástól; azt mondják gyávaság ez a zsidónál; ám legyen! ha gyávaság embervért kimél, akkor gyávaság erény! . . . Mily szánakozók ökö továbbá minden ember, mily bőkezűek mindkét vallásfelekezet szegényei iránt! Sokat mondhatnék még kitartó szorgalmukról, mértékletességükről, vagy házassági kötelekük szentségéről. . .

A ki csak őnt ismeri, drága barátom, a ki tehetéseit, jellemét becsülni tudja, az kételkedni sem fog abban, hogy ön hűn képviselné az e színműben előforduló nemes zsidó szerepét, ha tudományos utazásaiban annak helyzetébe jutna.

De hallgatok! Félek hogy ily egyes példák felsorolásával lealacsonyítom népemet. . .

A „zsidók“nál még nagyobb becsü „Nathander Weis-e“ című didaktikus költeménye; ennek célja nem, mi a közön-séges drámáé, hanem fogalmaink tisztítása, az ész felvilágosítása vallási igazságok tekintetében. E műben ama nagy vigasztaló és boldogító igazság van kifejtve, hogy minden ország, minden val-lásnak lehet kitünő embere, hogy a halandó az erkölcsiség és szív sugallatait követve minden vallásban nyerheti el Isten tetszését. Mily magasztos győzelem az, melyet itt az emberiség meg-gyökerezett előitéletén ünnepel! Utoljára zsidó, mohamedán és keresztény egy békés családdá olvad össze, egybekapcsolva a leggyöngédebb, legbensőbb felebaráti szeretet által. A költő e magasztos álma még nem teljesült; de mégis nem csekély befolyást gyakorolt e mű a zsidók elleni intolerantiának gyöngítésére.

(Folytatjuk.)

P E S T.

Az izr. hitközségnek f. hó 3-án tartott választmányi gyűlésében megválasztott a kórházi másodorvos. 40 szavazat közül 27 Wahrmann, 12 Schlesinger, 1 Hofmeister tr. urra esett. Wahrmann tr. ur mint kórodai másodorvos, a kórházi bizottmány elnöke által f. hó. 5-én hivatalába beigtattatott.

Az ez alkalommal követett választási mód általános szabályul fogadtatott el jövődöbéli hasonló esetekre is. E szerint minden pályázati határidő elmúltával az illető bizottmány vagy osztály jelentést tesz, melyben az összes pályázók felsorolása mellett kijeleli azokat is, kiket különösen ajánlásra méltónak tart. Ezen jelentés és csat-lékai mindenkor megtekinthetők a választmányi tagok által a legközelebbi választmányi ülésig, midőn azután a hivatalos iratokból bőségesen informálhatták magokat, és a választás titkos szavazás után megtörténik.

Ugyanezen gyűlésben határozatba ment az is, hogy Jakobovits Fülöp orvostudor urnak, ki negyven évig volt a községi kórháznak főorvosa, s jelenleg tiszteletbeli igazgatója, olajban festett arcképe a kórház termében ün-

népélyesen függesztessék fel, ugyszintén Kanitz M. L. urnak, ki a kóroda házi gyógyszerárát alapította, és fehérneműek beszerzésére örök időkre alapítványt tett, arcképe is. A két arckép költsége magánálírás útján fog fedeztetni, s a határozat foganatosítása egy Dr. Rózsay József, Hirsch Salamon és Kohn J. L. urakból álló bizottmány által eszközöltetni.

Ez alkalommal az alapítványi bizottmány oda utasított, hogy javaslatot terjeszzen elő arra nézve, miként örökíttessenek meg neveik a község azon jótevőinek, kik nagyszerű alapítványokat tettek, vagy még tenni fognának.

E bizottmánynak feladata különben, a községi alapítványok tisztába hozatala, kezelési és ellenőrzési módjának megállapítása. E bizottmány tagjai: Herz Salamon elnök, Dr. Hauser József alelnök, Abeles Illés, Bachrach Miksa, Deutsch Simon, Goldberger Jakab, Holitscher Fülöp, Holländer Bernát, Hürsch Károly, Kohén Ignác, Nagl Armin, Schlesinger Ignác, Dr. Schoenberg Armin, Dr. Schwab Dávid, Schwartz Armin, Stern Bernát, Ullmann József.

F. hó 6-kán ismét van választmányi gyűlés, tárgyai: a kultuszadó s egyéb közigazgatási ügyek.

Az „Izraelita-Magyar-Egyet“-ben f. hó 1-én Dr. Rokonstein Lipót ur megkezdte népszerű előadásait a héber történetből; — f. hó 8-kán Grossmann Ignác tanár ur kezdi meg előadásait a természettudományok köréből. Reményem, hogy ezen szakelőadások nagyobb érdeket fognak költeni a nagy izraelita közönségnél is.

Az egyet bizottmányaiban épen most igen fontos határozatok készíttetnek elő, és így valószínűleg rövid időn leend alkalmas, olvasóimat igen érdekes közlésekkel megörvendeztetni.

T e n c e r.

LEVELEZÉSEK.

A r a d, március hóban.

Aradi zsidó-ügyek.

1.

(36) Mióta e lapok keletkeztek, hazánk minden vidékéről olvastunk tudósításokat a zsidó ügyekről, csak Aradról nem. — Meg levén győződve arról, hogy a t. szerkesztőség szívesen veendi közléseimet, és reménylven, hogy ezek nem lesznek érdektelenek e lapok t. olvasói előtt, bátorkodom egy kis tért elfoglalni, de minthogy az eddigi hiányt pótolandó, az aradi izraeliták ügyeiről körülmenyesen szándéksom szólni, előre bocsánatot kell kérem, ha a t. olvasók türelmét több cikk által veendem igénybe.

Cikkeim sorozatát legjobban azzal vélem megkezdeni, ha leírom, hogy milyen álláspontot sütkért az aradi izraelitáknak kivívni, Arad városának más vallású lakosai közt. — Talán sükerülend, ama fáradszhatlan ellenségünknek, a Pesti Hirnöknek némileg megmutatni, hogy milyen tulságos azon aggodalma, hogy szeretett hazánkra nézve roppant kártékony befolyású volna, ha az izraelitáknak polgári egyenjogúsága törvényesen kimondatnék, ha bebizonyítom, hogy van hazánkban egy város, a melyben e polgári egyenjogúság a zsidók irányában, a mennyiben ez e város derék lakosaitól függött, már tetteg életbe lépeit és foganatosított, a nélkül, hogy azok ez emberbaráti tettüket csak egy pillanatig is megbánták volna, avagy a nélkül, hogy az által a város lakosai közül csak egy is megkárosított volna.

Arad városának izraelita lakossága körülbelül 2700 lélekre rug, és miután a legutolsó népszámlítás szerint Arad városának összesen 28,000 lakosa van, a zsidó lakosság az összes lakosságnak csak körülbelül egy tizedrészét képezi. Az aradi magyar, német, szerb és román lakosok a zsidókkal a legszebb egyetértésben

élnék, és Aradnak számos jótékony és közhasznu intézete és vállalata közt nincsen egyetlen egy sem, melynek vezetésében és előmozdításában a zsidók tetteg részt nem vennének. — Ilyenek a takarékpénztár, a kereskedelmi testület, a casino egyet, a zenede, a lövész egyet, a tűzoltó egyet stb; és hogy Arad lelkes polgárainak nem volt okuk az izraeliták irányában eddig követett ezen eljárásokat megbánni, újabban mutatja azon körülmény, hogy a már hosszabb idő óta fenálló, 15.000 frtnyi vagyonnal bíró helybeli polgári egyet, melynek célja elszegényedett tagtársait évdíjak fizetése által segiteni, és melybe eddig csak keresztények fogadtattak be tagokul, mult hóban tartott gyűlésében azon határozatot hozta, hogy a helybeli izraeliták körlevél által szólíttassanak fel az egyetbeni részvétre, kijelentetvén, hogy ezek az eddigi egyleti tagokkal egyformán fognak az egyet vagyonából az alapszabályok értelmében adandó segélyezésekben részesülni.

Midőn a mult évben, a város alkotmányos hatósága szerveztetett, az aradi polgárság azon volt, hogy a város izraelita lakosai választási joggal ruháztassanak fel, és csak a szervező biztos ur abbeli nyilatkozata által, hogy a választási jog az 1848-ki törvényekben nincsen az izraelitáknak megadva, hagytak fel ebbeli szándékukkal, de a városi képviselő testületbe, négy zsidó (közöttük a helybeli főrabbi) majdnem egyhangulag beválasztott, kik is az alkotmányos hatóság működésének felfüggesztéséig a városi közügyek vezetésében tetteg részt vettek.

Az aradi első bíróságú kir. váltótörvényszék megalakulásának alkalmával, felhivatván a kereskedelmi testület ülnökök választására, a testület elnöke az illető ülésben egyszerűen indítványozá, hogy a választandó négy váltótörvényszéki ülnök, a bejegyzett testületi tagok sorából olyformán választassék, hogy két keresztény és két zsidó legyen, mely indítvány egyhangulag elfogadtatván, a négy ülnök minden vita nélkül azonnal ily formán meg is választott. — A zsidó váltótörvényszéki ülnökök a nm. m. kir. kancelláriától leérkezett jóváhagyás után, hivatalukat elfoglalván, azt azóta a törvényszék és választóik közmegelegedésére viselik.

De nem csak az által bizonyíttatik be a helybeli keresztény lakosság által, hogy tulemelkedve minden vallási gyűlöleten, zsidó polgártársait magához hasonló embereknek tekinti, hogy őket, a mennyiben töle függ, minden polgári jogban részesíti, sőt a helybeli lakosok az által is igyekeznek bebizonyítani felvilágosodottságukat, hogy majdnem minden tisztán hitfelekezeti izraelita egyletekben és közhasznu intézetekben részt vesznek. Az aradi zsidó betegekét ápoló szent egyet (Chevra Kadisa) nem csak több keresztény tagot számít soraiban, hanem a mult évben, ősi szokás szerént tartott egyleti ebéd (Chevra Szude) alkalmával, egy keresztény egyleti tag ötven osztr. frtnyi pályadíjt tűzött ki egy oly zsidó ifju számára, ki a legközelebb tartandó ily egyleti ebédig, a zsidó történetből a legjobb munkát fogja magyar nyelven írni, az ebbeli bírálatot a helybeli főrabbi, egy zsidó tanító, és egy izr. egyleti tagra bizván.

A helybeli izraelita kézművészetet és földművelést segélyző egyet, melytől alapszabályai értelmében csak zsidók nyerhetnek segélyt, szinte számos keresztényt számít tagjainak sorában, és a mult december hóban tartott tisztújítás alkalmával több keresztény tag közakarattal megválasztott bizottmányi tagul, mely megválasztásukat nem csak szívesen elfogadták, hanem az egyet ügyeinek vezetésében erélyesen közreműködnek is.

Hogy a keresztény lakosság e méltányos bánásmódja a zsidók által kellően méltányoltatik, alig szükséges megjegyznem, és bátran állíthatom, hogy az aradi zsidók minden tekintetben lelkes magyar polgárok, a kik készek szeretett hazájukért és szülővárosukért, mely őket igaz fiainak vallja, életüket, vagyonukat és vértüket feláldozni, mert átlátják, hogy habár a törvény által nincs is még kimondva számukra a polgári egyenjogúság, Aradnak lelkes és művelt lakossága lerombolta azon választalt, mely embereket emberektől elválasztott, és ez által zsidó polgártársaiban megannyi lelkes magyart nyert meg hazánknak.

Vajha több ily lelkes város találkoznék hazánkban, melyeknek lakói józan felfogással átlátják, hogy az Isten minden embert ugyan egy anyagból teremtett, és így a természet törvényei szerént senkitől sem szabad az emberi jogot megtagadni, és bizonyosak lehetnének abban, hogy hazánk zsidó lakosai közt egy sem volna, a ki, ha a természettől nyert emberi jog nem tagadtatik töle, elleneinknek alkalmat nyujtana arra, hogy ötlet rosz honpolgárnak nevezhessék.

Es ezzel ez első cikkemet bevégezvén, jövő cikkemben az aradi zsidó hitközség belszerkezetéről szölandok.

Közép-Szolnok megye, Sz.-Cseh, febr. 21-én.

Tisztelt szerkesztő ur!

A „Magyar-Izraelita“ újbóli megjelenése, olyan dolgokat idéz föl emlékezetembe, melyekről rég szoltam volna, ha közlőnyünk lett volna; engedje meg szerkesztő ur, hogy az ezidő alatt nálunk történt dolgokról becses lapját tudósíthassam.

Ugyanis 1848-dik évben, megyénk, — a megyében lakó izraeliták ügyeit tárgyzó külön rendszabályt adott volt ki, — melynek főbb pontjai a hitközségek szervezését, és a népiskolák felállítását foglalták magokban.

Nem szükség említenem, hogy megyénk ezen reánk nézve üdvös határozata, — az eféle levél csomagok porlepte tömegében szunyadt 12 évig, de örömbünk az alkotmányos hatóság feltámadtával, e becses okmány újra napvilágra került, és hű másolatban jelenleg birtokunkban van.

Ezen rendelet fogamatba vételére, másodalispán tekintetes Berezky Lajos ur küldetett ki, ki is egy körrendeletében a zsidó községek küldöttjeit mult évi szeptember 29-kére a tasnádi izr. nagygyűlésre hívta meg, — de sajnálattal kell elmondanom, hogy e körrendelet dacára hitközségeink csak gyéren voltak képviselve, — melynek okául, ha keressük, ilyen körülmények között azon régi szokás tün fel önkénytelentül, miszerént a küldők saját küldöttjük érdekeinek esnek áldozatául.

E gyűlésben a fentisztelt alispán ur személyesen elnökölt, s megnyitó beszédében hitfeleink iránti rokonérzetét meleg szavakban nyilvánította. Mint emlékszem azt eképen kezdette:

Tisztelt gyülekezet!

A közelebb felosztott hongyülés, az izraeliták egyenjogúsítását az összehívandó országgyűlés első teendői közé sorolta, minek folytán a zsidó emancipatio, ha tetteleg nem is, de elvileg ki van mondva; és ez által önök előtt új tér nyilandik, melyen hogy helyet foglalbassanak, szükség, hogy előkészüljenek rá. — Küldetésem célja tehát önöket e tekintetben véleményadásra felszólítani, hogy a felállítandó népiskola költségeinek fedezésére szükséges alaptőkét miképen lehetne előállítani. sat.

Sajnálattal kell említenem, hogy ezen gyűlésünk, mint előre gyanítottuk, minden eredmény nélkül oszlott szét.

Fülep Áron.

Külföld.

Bécs, febr. 26-án.

Jelen levelém csak oly eseményekre szoritkozandik, melyek e héten a bécsi izr. hitközség körében fordultak elő.

Ha ma a bécsi hitközségről szólok, akarva nem akarva, bele kell vonnom a pesti zsidóságot is, és megjegyznem, hogy a pesti hitközségi közgyűlés itt nagy sensációt gerjesztett.

Nem csak jellem- és méltóságteljes magatartását csodálják, nem csak az előljárásnak a község gyors szervezése körül kifejtett erélyét dicsérik, hanem irigy szemekkel nézik azon egyetértést, mely a pesti izraeliták között uralkodik.

A pesti hitközség közgyűlése teljesen megcáfolta mindazon híreket, melyek az e község tagjai között felmerült viszályokról és szakadásokról itt még legközelebb kerengtek. Kedves elégtétel az különösen az itt tartózkodó magyar zsidókra nézve, kik a magyarhoni izraeliták hazafias magoktartása végett nem ritkán kigunyoltatnak.

Itt az „orthodoxok“ és ugynevezett „ujabbak“ (Neuere) közötti pártszakadás még mindig nincs kiegyenlítve. Dr. Jellinek hitszónok annak ugy a szószekekből tartott szellemus és megható remek szónoklatai által, mint a községben magában követett erélyes és ellenállhatlan fellépése által sikerült ugyan a község teljes kettéválását megakadályozni, de nem sikerült az elégedetlen orthodoxokat megnyugtania, még kevésbbé kiengeztelnie.

Biztosítom tehát, hogy sokkal könnyebb a magyarhoni izraelitákat megmagyarosítani, mint a Bécsbe bevándorlottakat germanizálni.

Különben a bécsi izraeliták életének fényes oldalait is fel akarom említeni.

A „Zion“ nevű dalárda tegnap este gyönyörtü estélyt rendezett, melynél nem csak az egylet tagjai, hanem több a helybeli színházaknál alkalmazott mózesvallású művész és művésznő működtek közre. Az összes nem jelentéktelen jövedelem a vizáradás által károsultaknak ajánlatott fel.

Még egy nemes eszme lett e héten tetté. A bécsi izr. hitközség elhatározta t. i. egy izraelita árvaintézet életbeléptetését, hol szegény árvagyermeknek teljes ellátásban és ápolásban részesülendnek.

Végül még a mai nap emlékezetére az izr. imaházban tartott ünnepélyes istentiszteletről akarok említést tenni.

A templom ünnepiesen volt kivilágítva, az isteni tisztelet egy zsoltár eléneklésével kezdődött, mire Dr. Jellinek hitszónok ur lépett a szószékre. Az ünnepi beszéd a hitszónoklat mintaképe volt, és nem csak rhetorikai szépsége által tünt ki, hanem még inkább az által, hogy távol maradt azon túlságos dicséretektől, melyeket hasonló alkalmakkal a legtöbb szónoknál találunk.

A mit leginkább kiemelt, az volt, hogy Ausztria február 26-kán lépett a jogállamok sorába, és hogy csak azon álladalom lehet nagy és erős, mely jogon és igazságon alapszik. És azon államokban, hol a jog uralkodik, háborítlanul élhet, szabadon fejtheti ki és érvényesítheti tehetségét a zsidó. A beszéd egy remekül szerkesztett, emelkedett és lelkesedett imával végződött, fejelelem, nemzet és községet!

Vegyes hírek.

— Az „Izraelita-Magyar-Egylet“ által rendezett ingyenes magyar nyelvoktatás ezuntal hétfőn, szerdán és csütörtökön tartatik, a kezdők számára esti 7—8-ig, és haladottak számára esti 8—9 óráig az egylet helyiségén, (ujtér 2. sz. 2. em.)

— Az „Izraelita-Magyar-Egylet“-ben f. hó 8-án esti 7 órakor Groszmann Ignác tanár ur népszerű előadást tart a természetudományok köréből. — Olvasni fog ezuntal még Tencer Pál ur is.

— A nm. m. kir. helytartó tanács azon pályázók folyamodványát, kik a s. a. ujhelyi mintafőtanodánál betöltendő tanítói állomásra jelentkeztek véleményezés végett megküldte a s. a. ujhelyi izr. hitközségi előljárásnak. Mint halljuk, ez előljárást új pályázat birdetését javasolta volna, miután az eddigi csak a hivatalos hírlapokban tétetvén közzé, nem terjedt el eléggé.

— Nagykállóról írják: nagykállói izraelita Rasovszky Sámuel végrendelete e napokban tárgyalatott, ki mig egyrészt a neje és rokonai iránti köteleméről sem felejtkezett meg, vagyona jelentékeny részét közintézetek gyarapítására és létesítésére hagyományozá, így a végrendelet hatodik pontja értelmében egy izraelita főelemi iskola alapjául hagy 5000 o. é. forintot, oly kikötéssel, hogy az iskola felállításához szükségelt többi alapot halála napjától számitandó egy év alatt hitsorsosai állítsák elé, ellenkező esetben a város piacán egy a község részére szolgáló árteziai kútra hagyományozza azt; az izraelita kórháznak hagy 300 ftot, minden vallásfelekezett egyházaknak hagy 100 ftot, tűzoltógépre, mely az izr. templom udvarán álljon 160 ft stb. Nem feledkezik meg saját papjáról, nem a szegényekről sem. Valóban szép, utánzásra méltó példa a vagyonnal megáldottakra nézve. Az iskolára szánt alap kiegészítése volt tehát tanácskozmányunk tárgya, s mert az izraelita kultuszközség e szent célra 11,975 ft. értékű fekvőségét, aláírás utján 4000 ft, a bús árnak maguk közti felemelését, azonkívül ama kötelezettséget vállalta fel, hogy gyermekeiktől akár járnak azok itt iskolában akár nem, vagyon aránylag a tandíjt fizetendi, sőt az iskolául szolgáló ház megszerzésére is ajánkoztak; az ügyet (bár ellenvélemény is volt, nem látván elegendőnek a kimutatott alapot) nem tartá elejtendőnek a tanácskozmány, s annak felsőbb helyre felterjesztésében állapotott meg. Meg kell itt említenem az izraelita kultuszközség dicséretére ama batározatát, hogy az iskola óhajtott létesülése esetére, csak is egy tanítóját óhajtja, hogy héber legyen, a másik, s idő multával ha az iskola-alap szaporodni fog a többi, bármely vallásfelekezettől szabadon választható és választandó, értetvén, hogy az csak magyar, valamint a tannyelv is kizárólag a magyar leend. (P. N.)

* A „Chevra Kadisa“ pályázatot hirdet a jegyzői hivatal betöltésére. A pályázóktól többi között megkivántatik, hogy a héber és német nyelvekben tökéletesen jártasok legyenek; — benszülettség és a magyar nyelv birtoka pedig csak előnyt nyujt. — Ez pedig — mirabile dictu! — a pesti hitközség szent egylete, mely felett, ugy tudjuk, a hitközségi előljárást felügyeleti jogot gyakorol. — Még nem késő, és a hiba helyrehozható, — tehát videant consules...